

Ha ismered, tiszteled, ha tiszteled, akkor véded

Homo mensura, az ember a mértéke mindennek, Protagórásszal együtt valljuk ma is. Vonatkozzon ez mindennapjaink megítélésére, közéletünkre, vagy a tudományos világra. Jóleső érzéssel olvastam el Dobó Ágotának, 2011. október 11-én írt előszavát *Bakay Kornél: Somogyvár, Szent Egyed-monostor* című könyvében. Ebből idézek a vele készült interjú felvezetőjeként:

„Minden, ami remekbe szabott, elgyönyörködött. Így van ezzel a könyvvel is. Ha van megfelelő mérce, a kiválóság és a hitványság is jobban látszik. Ez a könyv mértéket ad. Megjelenése után nem lehet már akármilyen módon dokumentálni. A fiatal régészek számára minden bizonyos alapkönyvként szolgál majd, hogyan, miként kell számot adni az elvégzett munkáról. Ma, amikor arról hallunk, hogyan bánunk a kiásott leletekkel, hogy feldolgozatlanok, rendezetlenek, igazi öröm kézbe venni ezt a könyvet. Ha gondatlan kezek szét is szórják kiásott dokumentumokat, ez a könyv méltó emléket állít a hajdan volt időknél, Szent Lászlónak, a Lovagkirálynak és világraszóló művének. Annak az embernek, aki egész népét maga mögé tudta állítani, és akinek zászlaja alatt majd egy évezreden át honfitársaink milliárd védtek ezt a földet.

Adjon erőt ez a kötet a fiatal régészeknek, mert érdemes szakmai hitük mellett kiállni, tisztességesnek lenni, kétkedni, és kérdéseket újra meg újra föltenni, érdemes kíváncsiságukat megőrizni, és saját maguknak meggyőződni a források tartalmáról, nem féligazságokat, szövegkörnyezetükből való kiemeléseket elfogadni; nem az aktuális politika szerint értelmezni országuk múltját és történelmét. Arra biztat, hogy önálló véleményük legyen a világról, soha ne adják fel saját meggyőződésüket, csak akkor, ha bizonyítottan látják annak téves voltát. Akkor viszont bátran ismerjék el tévedésüket, tudva, hogy csak a tudásnak egy újabb fokára léptek.”

Dobó Ágota építészmérnök, közgazdász, a Budapest Forster Gyula Nemzeti Örökséggazdálkodási és Szolgáltatási Központ elnökhelyettese előadást tartott a somogyvári bencés apátság romjainak helyreállítási tanulságairól Zentán, 2013. április 21–23-án, A műemlékek helyreállításának hasznáról és kockázatáról címmel megtartott nemzetközi művészettörténeti, régészeti és műemlékvédelmi konferencián. A tudományos értekezés előtti napon valamennyi résztvevő szakemberrel együtt, vendéglátóik, a Vajdasági Magyar Művelődési Intézet munkatársainak, Hajnal Jenő igazgatónak kíséretében megtekintették az aracsi pusztatemplomot és a Vajdasági Múzeum kihelyezett állandó kiállítását Törökbecsén. Elsőként a benyomásairól kérdeztem:

Kérem részletezze és összegezze: hogyan vélekedik az aracsi pusztatemplomról?

-Be kell vallanom korábban még sosem jártam itt, és nagyon nagy hatással volt rám. Ott járva körbelengi az embert az évszázadok levegője. Azóta sem múlt el nap, hogy ne gondoltam volna rá. Nagyon fontos, emblemikus emlékek tartom. A közeljövőben mindenképpen törődést igényel, ha meg akarjuk óvni az enyészettől.

Mit tart a legjobb megoldásnak a romtemplom meglátogatása, a Zentán megtartott konferencia után?

-Nagyon fontosnak tartom, hogy a szerb és a magyar szakemberek közösen vitatták meg ennek az emlékeknek a sorsát. Úgy éreztem, hogy az ottani szakemberek ugyanazokkal a problémákkal szembesülnek a helyreállítás tervezése során, mint nálunk. Meddig rekonstruáljunk, milyen anyagokat használjunk? Ma már tudjuk, hogy nagyon óvatosan kell bánni a betonnal, mert nem tudjuk, hogy ez az anyag az évszázadok alatt hogyan viselkedik. Már most néhány évtized elteltével látszik, hogy időzített bombát

építettünk be a műemlékeinkbe. Már azt is tudjuk, hogy az eredeti faragványokat ritkán lehet a helyükön hagyni, mivel olyan mértékben nő a környezetszennyeződés, hogy rohamosan romlik az állaguk. Ezeket inkább újra kell faragni, és az eredetit védett helyre menteni. Persze itt azért arra is gondolnunk kell, hogy évszázadok múlva mi fog történni a kiemelt kövekkel. Nehéz döntések ezek.

A Záródokumentum második pontja az aracsi műemlékegyüttes konzerválási projektumának – amelyet a péterváradai székelyű Vajdasági Műemlékvédelmi Intézet készített – egyeztetését javasolja a Vajdasági Művelődési Intézet megbízottjaival, a magyarországi dr. Raffay Endre művészettörténésszel és Önnel, a középkori művészeti emlékek kiváló szakértőjével, az építészmérnök, közgazdász Dobó Ágotával. Előadásában is utalt a körütekintő, további tudományos kutatások, régészeti feltárások fontosságára.

-Természetesen nagyon fontos dolog a további kutatás, és nemcsak a romokkal kapcsolatos további régészeti kutatásra gondolok. Azt természetesen tovább kell folytatni, hogy minél több információnak a birtokába jussunk. De legalább ennyire fontos a befogadó településnek, a környezetnek a kutatása is, és itt többek között művelődéstörténeti, gazdaságtörténeti, kerttörténeti, geológiai kutatásra gondolok, nem szabad megállnunk az építéstörténeti, művészettörténeti kutatásnál. Rendkívüli jelentőségű, hogy tudjuk, miért is épült itt település, és miért úgy, ahogy épült, mi hívta életre. Ez a projekt összeállításánál, a későbbi fönntarthatóságnál kulcsfontosságú lesz.

Nagyon fontos véleményem szerint a templom és a település körül a megművelt területek látványát fenntartani. Ez a föld Európa legjobb termőterülete, amely a környezet életét, túlélését évezredek óta biztosította. Ennek is üzenete van. Erről is beszélni kell majd. Ne úgy nézzünk erre a földre, mint szükségtelen nyűgre, amitől megszabadulni kell, hanem olyan adottságra, amely ezt a települést és ezt a templomot életre hívta. Meggondolandó, hogy nem kellene-e a valamikori vízfolyást akár jelzésszerűen visszaállítani.

A védelmi rendszert is célszerű volna jelezni, a sáncokat, ha voltak, vizes árkokat, amelyek

nyilvánvalóan voltak, hiszen ez a vízparton épült településekre általánosan jellemző volt. A régészet ennek a nyomát biztosan fölleli.

Szükség van fogadóépületre, parkolóra, az odalátogatóknak fel kell készülni az élményre, aztán a feldolgozáshoz is szükség van ezekre a beruházásokra. Játszótér, tűzrakóhelyek, gyógy- és fűszernövénykertek, ezek mind a látogatói élményt szolgálják. De ezeket viszonylag távol kell elhelyezni a templomtól, hiszen odaáll néhány emeletes busz, és a templom eltűnik.

A kolostorkertet, ami a paradicsomi kertet jelképezi be, kellene ültetni gyógy- és fűszernövényekkel, meg kellene találni a kutat, ami biztosan volt, azt visszaállítani, vödört akasztani rá, mint ha csak tegnap hagyták volna el a rend tagjai.

A szentélyekbe, függetlenül attól, hogy lefedésre kerülnek-e, az oltárokat el kellene helyezni, ez visszahozná a hely szakralitását.

Lehet-e párhuzamot vonni a Szent Egyed-monostor és az aracsi templomrom, valamint a környékének rendezése között?

-Nagyon sok párhuzam vonható Aracs és Somogyvár között. Mindkettő mellett valamikor település volt. Víz mosta a partjait: itt a Tisza-ág, ott a Balaton. Aracs eredeti templomát Szent István alapította, a somogyvárit Szent László. Mindkettőn történt helyreállítás a hatvanas-hetvenes években, amelyek mára nagyon sok problémát okoznak a romokban. Mindkettő jelenleg védhetetlen. Az adottságaik is nagyon hasonlóak, hiszen mindkettőt háborítatlan pannon táj veszi körül, amely nagyon alkalmas az időutazásra. Nagyon fontos kérdés mindkettőnél a rekonstrukció mértéke.

Összegezeként: mit tart a legsürgősebb, legfontosabb teendőknél, amelyekre lehet a későbbi konzerválási és környékrendezési munkálatokat alapozni?

-Nagyon lényeges körülmény, hogy Szerbia megkezdje a csatlakozási tárgyalásokat az Európai Unióval. Ezzel összefüggésben megnyílnak a források is Szerbia számára. A csatlakozási időszak alatt határon átnyúló együttműködésben. Az előadásomban is beszéltem arról, hogy műemlékfelújításra jelenleg nem lehet pályázni, ez nemzeti hatáskörben maradó feladat. Az általunk elnyert pályázatok is szinte mind turisztikai pályázatok. Ez talán nem is baj, mert turisztikai

attrakcióként nemcsak a műemlékek megújításáról, védelméről lehet gondoskodni, hanem a fenntarthatóságához szükséges egyéb beruházásokat is meg lehet valósítani. Tekintsünk erre úgy, mint egy lehetőségre. Így a szükséges infrastruktúrát, szolgáltatásokat, - amelyek elengedhetetlenek egy terület fejlesztésében – is létrehozhatjuk.

A turizmus nem ördögtől való dolog. A műemlékekkel, általában a kulturális örökséggel foglalkozó szakembereknek, építészeknek, művészettörténészeknek régészeknek, restaurátoroknak az is a küldetése, hogy ezt az örökséget átmentés, továbbadják az emberek, a következő generációk számára. Lehet tehát a turizmusra úgy tekinteni mint ezt a küldetést segítő körülményre, mint afféle szabadegyetemre, ahol a turistacsoportok, tankörök találkozhatnak, ahol tudáshoz, ismerethez lehet hozzájutni. Itt a fő feladat; hogyan tudjuk az emléket megvédeni a használat során bekövetkező károsodástól.

Azt gondolom, hogy a kutatások folytatása mellett elő kell készíteni olyan projekteket, amelyek a rekonstrukciós munkálatok mellett biztosítják majd a környezet fejlesztését is. Aracsnak Törökbecsével, a Tisza-parttal együtt kell fejlődni. Hunyják be a szemüket, és képzeljék el milyennek szeretnék látni 10 év múlva a te-

lepülést és környezetét, és az ehhez szükséges lépéseket kell megtenni. Egy ilyen emlék számára a környezet, a befogadó település gazdasági tényező, biztosítja, vagy ellehetetleníti a fenntarthatóságot.

Mikor összeállítunk egy új projektet, a kollégáim között már szállóige, hogy vajon átúsznak-e az emberek a Dunán azért, hogy ezt lássák? Ez persze vicc, de a lényeg benne van. Tudjuk ezt olyan érdekesen, az átlagember számára érthetően bemutatni, hogy kíváncsivá váljon? Alkalmas az általunk elképzelt interpretáció arra, hogy valóban érdekelje az embereket? Nagyon fontos axióma, hogy „ha ismered, tiszteled, ha tiszteled, akkor véded”. Amit az emberek nem ismernek, nem értik a tartalmát, nem érdekli őket, azt nem is tisztelik, ez pedig a halálát jelenti bárminek.

Az aracsi projektnek sikeresnek kell lenni, különben ez az évezredek emlék az enyészeté lesz. A projekt felépítésében nagy örömmel működünk közre, és nyújtjuk át a tapasztalatainkat. Végezetül arra hívnám fel a figyelmet, hogy az európai források lehívásának érdekében, haladéktalanul el kell kezdeni dolgozni, előkészíteni, minél több projektet felépíteni.

Lejegyezte Stanyó Tóth Gizella

Ch. Favet